

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ
ТА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ НАСЕЛЕННЯ
В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

Матеріали
VII Міжнародної науково-практичної конференції
(28 жовтня 2014 р., м.Київ)

Частина 1

Київ - 2014

УДК 377
ББК 74.212
А 43

Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України
(протокол № 8 від 4 листопада 2014 року)

А43 **Актуальні** проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (28 жовтня 2014 р., м. Київ) : у 2 ч. – Ч. 1 / уклад. : Л.М. Капченко, С.О. Тарасюк, Л.Г. Авдєєв та ін. - К. : ІПК ДСЗУ, 2014. – 218 с.

А43 **Актуальные** проблемы профессиональной ориентации и профессионального обучения населения в условиях социально-экономической нестабильности : материалы VII Международной научно-практической конференции (28 октября 2014 г., г. Киев) : в 2 ч. – Ч. 1/ сост. : Л.Н. Капченко, С.А. Тарасюк, Л.Г. Авдеев и др. - К. : ИПК ДСЗУ, 2014. – 218 с.

ISBN 978-617-649-031-9

Збірник підготовлено за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції. У наукових статтях розглянуто теоретико-методологічні та організаційно-методичні аспекти професійної орієнтації і професійного навчання населення, а також шляхи вдосконалення профорієнтаційної роботи та професійного навчання в умовах сучасного ринку праці.

Для науковців, педагогічних працівників професійно-технічних і вищих навчальних закладів, студентів, магістрантів, аспірантів, спеціалістів державної служби зайнятості та інших фахівців, які цікавляться проблемами професійної орієнтації та професійного навчання незайнятого населення.

УДК 377
ББК 74.212

ISBN 978-617-649-031-9

© Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості
України (ІПК ДСЗУ), 2014

АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ РЕСУРСНОГО ЦЕНТРУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ОКРУГУ

Розглянуто функцію ресурсного центру професійної орієнтації освітнього округу по забезпеченню створення сприятливих умови для професійного самовизначення учнівської молоді, координації профорієнтаційної діяльності педагогічних колективів, батьків, громадськості, налагодженню співпраці з психологічною службою і Державною службою зайнятості України.

Ключові слова: професійна орієнтація, учнівська молодь, освітній округ.

Проблема формування професійного самовизначення учнівської молоді як провідного чинника їхньої успішної особистісної самореалізації у майбутньому, не втрачає своєї актуальності. Це вимагає розробки і впровадження сучасного науково-методичного забезпечення професійного самовизначення особистості. Як свідчить освітня і виховна практика, найбільш перспективним і потенційно дієвим утворенням для здійснення означеної діяльності є освітні округи.

Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми професійного самовизначення учнівської молоді розкрито в працях К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, Л. Анциферової, Г. Балла, Л. Божович, Л. Виготського, А. Голомштока, Г. Костюка, В. М'ясищева, К. Платонова, Н. Пряжнікова, К. Платонова, С. Рубінштейна та ін. (теоретико-методологічні основи професійного самовизначення особистості); Л. Ботякової, О. Колесникової, Д. Костянтинівського, В. Сидоренка, О. Мельника, А. Мордовської, Є. Павлютенкова, А. Федоришина, І. Чечель, П. Шавіра та ін. (психолого-педагогічні основи формування готовності до професійного самовизначення); Л. Гуцан, Ж. Вірна, Д. Закатнова, Л. Йовайши, Є. Клімова, Г. Левченка, А. Сазонова, В. Симоненка, В. Мачуського, М. Тименка, Є. Павлютенкова, М. Піддячого, Д. Тхоржевського, М. Янцура, О. Ястремської та ін. (методи активізації професійного та особистого самовизначення, методичні основи профорієнтації); Б. Федоришина, В. Лозовецької, Н. Побірченко, В. Синявського (проблеми психології профорієнтації та професійного розвитку особистості); І. Бега, О. Киричука, О. Коберника, Г. Костюка, К. Платонова, Г. Пустовіта, В. Сухомлинського, М. Ярмаченка (особистісно-орієнтованого підходу у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи).

Як зазначено у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., для забезпечення доступності та якості освіти, доцільним є впровадження альтернативних моделей організації освіти, зокрема створення освітніх округів. Метою створення освітніх округів є організації в межах адміністративно-територіальної одиниці ефективної системи освіти, забезпечення рівного доступу дітей відповідного віку до якісної дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійно-технічної освіти, допрофесійного навчання незалежно від місця їх проживання; ефективне

використання творчого потенціалу педагогічних працівників навчальних закладів.

Згідно “Положення про освітній округ” (затверджене постановою Кабміну України від 27 серпня 2010 р., №777), це добровільне об’єднання навчальних закладів системи дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної та вищої освіти, що спрямовують свою діяльність на створення умов для здобуття громадянами загальної середньої освіти, впровадження допрофільної підготовки і профільного навчання, поглиблене вивчення окремих предметів, забезпечення всебічного розвитку особистості, а також закладів культури, фізичної культури і спорту, підприємств і громадських організацій. Суб’єктами округу можуть бути: дошкільні навчальні заклади, загальноосвітні навчальні заклади (в тому числі навчально-виховні комплекси), позашкільні навчальні заклади, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, професійно-технічні навчальні заклади; вищі навчальні заклади, заклади культури (бібліотеки, музеї, будинки культури та ін.), заклади фізичної культури і спорту, підприємства та громадські організації, незалежно від підпорядкування, типу і форми власності.

Як зазначено у Положенні про освітній округ, за пропозицією ради округу орган управління освітою може приймати рішення про перерозподіл годин у межах навчальних планів суб’єктів округу. При цьому для організації навчально-виховного процесу складається єдиний робочий навчальний план суб’єктів округу та встановлюється режим їх роботи. Означений план ухвалюється колегіально усіма керівниками суб’єктів округу та узгоджується з робочими навчальними планами закладів, що входять до його складу.

Це дозволяє створити кадрові, організаційні і матеріально-технічні умови для запровадження єдиної, комплексної та скоординованої профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю відповідного освітнього округу. Оптимальним варіантом для здійснення такої діяльності є створення ресурсного центру професійної орієнтації освітнього округу.

Метою статті є розгляд проблеми забезпечення діяльності ресурсного центру професійної орієнтації учнівської молоді в освітньому окрузі.

Професійна орієнтація учнівської молоді має здійснюватися відповідно до Концепції державної системи профорієнтації населення, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 842, Положення про організацію профорієнтації населення, затвердженого наказом Міністерства праці України, Міністерства освіти України та Міністерства соціального захисту населення України від 31.05.1995 р. № 27/169/79, Концепції профільного навчання у старшій школі, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 11 вересня 2009 р. № 854; Основних орієнтирів виховання учнів 1–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31 жовтня 2011 р. № 1243, цього Положення а також інших нормативно-правових актів, що регламентують суспільні відносини у сфері профорієнтації.

За своєю сутністю професійна орієнтація, це комплексна науково обґрунтована система форм, методів і засобів, спрямованих на активізацію особи в обґрунтованому професійному самовизначенні та трудовому становленні.

Стан професійної орієнтації як системи забезпечують наступні структурні елементи:

- професійна інформація: забезпечує ознайомлення із змістом і перспективами розвитку професій, формами та умовами їх здобуття, станом та, вимогами професій до особи, можливостями професійно-кваліфікаційного становлення, попиту ринку праці у спеціалістах;

- професійна консультація: науково організована система взаємодії психолога-профконсультанта і особи, що потребує допомоги у виборі або зміні професії чи виду діяльності, на основі вивчення індивідуально-психологічних характеристик, особливостей життєвої ситуації, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я особи та з урахуванням потреб ринку праці;

- професійний добір: система психологічного обстеження, що спрямована на визначення конкретних професій, найбільш придатних для оволодіння ними конкретною особою;

- професійний відбір: здійснюється з метою визначення ступеню придатності особи до окремих видів професійної діяльності згідно з нормативними вимогами;

- професійна адаптація: сприяє входженню особи у трудову діяльність, практичній перевірці правильності професійного вибору і успішному професійному становленню працівника.

У діяльності ресурсного центру професійної орієнтації освітнього округу можуть бути реалізовано більшість з названих вище елементів.

На нашу думку, безпосередньо функціонування означеного центру має забезпечити методист з профорієнтації. В перспективі можуть долучитися також психолог і соціальний педагог. Це дозволить налагодити співпрацю з психологічною службою, Державною службою зайнятості України, скоординувати профорієнтаційну роботу педагогічних колективів, батьків та громадськості.

Ресурсний центр має стати осередком для здійснення організаційно-методичної роботи з учнівською молоддю, педагогічними працівниками, батьками, представниками громадськості. Діяльність фахівців має бути спрямовано на ознайомлення учнівської молоді з усім спектром інформації про різні професії, але в першу чергу зазначеними у Національному класифікаторі професій ДК 003:2010 (затверджено наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 липня 2010 р. № 327), фізичними і психологічними вимогами професій до людини, підготовку до свідомого і обґрунтованого вибору професії з урахуванням індивідуальних особливостей особистості та потреб ринку праці, надання індивідуальних і групових консультацій, проведення факультативних занять тощо.

Якщо розглядати аспект застосування факультативних курсів і курсів за вибором, у діяльності ресурсного центру профорієнтації може бути передбачена координація запровадження у навчально-виховну практику загальноосвітніх навчальних закладів програмно-методичних комплексів “Людина і світ професій” для учнів 8–9-х кл. та “Побудова кар’єри” для учнів 10–11-х кл., що забезпечить реалізацію сукупності організаційно-педагогічних умов здійснення цілісної системи профільного і професійного орієнтування учнівської молоді.

Програмно-методичний комплекс забезпечення професійного самовизначення учнів основної школи в умовах допрофільної підготовки “Людина і світ професій” для учнів 8–9-х кл. схвалено Міністерством освіти і науки України для використання у загальноосвітніх навчальних закладах (листи ІТЗО №14.1/12-Г-948, №14.1/12-Г-949, №14.1/12-Г-950 від 23.06.2014) і містить програми на 9, 17, 35, 70 год., та п’ять посібників “Робочий зошит”. Означений програмно-методичний комплекс надає учням можливість набуття знання про світ професій, напрями профільного навчання, власні індивідуальні особливості, а також передбачає виконання ними практичних, самостійних, дослідницьких і проектних робіт. Все це створює сприятливі умови для свідомого і обґрунтованого вибору учнями основної школи профілю навчання, з урахуванням власних інтересів, можливостей та потреб.

Програмно-методичний комплекс забезпечення професійного самовизначення учнів старшої школи в умовах профільного навчання “Побудова кар’єри” для учнів 10–11-х кл. також схвалено Міністерством освіти і науки України для використання у загальноосвітніх навчальних закладах (листи ІТЗО №14.1/12-Г-954, №14.1/12-Г-953, №14.1/12-Г-952, №14.1/12-Г-951 від 23.06.2014) і містить навчальні програми на 9, 17, 35, 70 год., навчально-методичний посібник для педагогічних працівників до цієї програми, Робочий зошит “Побудова кар’єри” для учнів старших класів та навчально-методичний посібник до робочого зошиту для педагогічних працівників. Програмно-методичний комплекс забезпечує розвивальний рух учня від уявлення до усвідомлення себе як майбутнього суб’єкта професійної діяльності; від позитивного ставлення до навчального профілю та пов’язаних з ним професій до емоційно-ціннісного ставлення до себе як суб’єкта професійної діяльності.

Крім того, на базі ресурсного центру професійної орієнтації може бути розгорнуто впровадження створених у співавторстві співробітниками лабораторії трудового виховання і профорієнтації Інституту проблем виховання НАПН України з фахівцями Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України програм профорієнтаційних курсів “Моя майбутня професія: правила вибору” (52 год.) [курс за вибором для учнів 9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів (52 год.)] і “Моя майбутня професія: шлях до успіху” [курс за вибором для учнів 10 (11)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів (52 год.), які отримали відповідний гриф (лист ІТЗО №14.1/12-Г-165 від 15.05.2013 р.)]. Означені програми курсів вже впроваджуються у загальноосвітніх навчальних закладах з 2013 – 2014 н.р. (лист МОН України №1/9-413 від 06.06.2013).

Основними функціями ресурсного центру професійної орієнтації учнівської молоді освітнього округу мають бути:

- здійснення професійного інформування про професії та спеціальності, що мають попит на регіональному ринку праці;
- ознайомлення з рекомендованими Міністерством освіти і науки України технологіями та правилами вибору професії, виховання спрямування на самопізнання і особисту активність як основи професійного самовизначення;
- надання індивідуальних інформаційно-довідкових та професійних консультацій з використанням елементів психологічної підтримки, а також поглибленого профдіагностичного обстеження з метою формування вміння співставляти свої індивідуальні особливості з вимогами професії до особи, професійного добору і професійного відбору;
- підготовка учнів основної школи до вибору ними напряму профільного навчання у старшій школі;
- проведення профконсультаційної психодіагностики з метою визначення професійних інтересів, якостей і професійної придатності з застосуванням отриманих даних при комплектуванні навчальних класів (груп) навчальних закладів;
- надання психологічної підтримки та здійснення корекції професійного самовизначення, сприяння професійній адаптації осіб, які вперше працевлаштувались.

Основними функціями фахівців, які мають забезпечувати діяльність ресурсного центру професійної орієнтації учнівської молоді освітнього округу є:

- створення умов для вільного і свідомого вибору учнівською молоддю професії у відповідності з професійними інтересами, нахилами, здібностями, намірами, прагненнями, рівнем освітньої та професійної підготовки, станом здоров'я;
- формування установки особистості на розвиток здатності до самопізнання, самооцінки та актуалізації потреби у самовдосконаленні, що надасть можливість сформулювати особу як суб'єкта професійної діяльності, розвивати вміння співвідносити цей образ з вимогами професій до особи;
- ознайомлення учнівської молоді зі світом професій, сучасним ринком праці, створення умов для перевірки можливостей самореалізації в різних видах професійної діяльності шляхом організації професійних проб;
- формування мотивації і психологічної готовності до можливої зміни у майбутньому професії та переорієнтації, з урахуванням потреб ринку праці, до іншого виду трудової діяльності або роду занять;
- створення банку професіографічних матеріалів для цілісної профорієнтації, банку стандартизованих психодіагностичних методик, пакетів

прикладних програм і встановлення порядку їх використання, використання профдіагностичного обладнання та комп'ютерної техніки;

- надання методичних консультацій з питань профорієнтації і психологічної підтримки педагогічним працівникам закладів освіти, практичним психологам, соціальним педагогам, батькам та представниками громадськості;

- організація семінарів та конференцій з проблем профорієнтації;

- вивчення та поширення вітчизняного і зарубіжного досвіду профорієнтаційної роботи, організація обміну досвідом в межах держави і територіальних систем профорієнтації.

Фахівці ресурсного центру профорієнтації мають володіти сучасними виховними технологіями. Як зазначає І. Бех, кожен виховну технологію у її практичному процесуальному розгортанні доцільно розглядати як задачу, що спільно розв'язується учасникам виховного процесу. Тож ці фахівці мають науково правильно створити проект досягнення мети розв'язання означеної задачі, визначити послідовність дій, які необхідно здійснити. В першу чергу це стосується розуміння, встановлення і застосування суб'єкт-суб'єктних особистісних зв'язків. Міжособистісні відносини виступають дієвою виховною силою для їх учасників. Причому хоча останні зазнають цього виховного впливу не однаковою мірою, все ж особистісно розвивальне значення цього фактору доцільно постійно нарощувати [1].

Для підтримки діяльності ресурсного центру професійної орієнтації учнівської молоді освітнього округу доцільним є створення віртуального ресурсного центру, який містив би контент орієнтований на "клієнта" (учні основної школи, учні старших класів, випускники шкіл, учні професійних ліцеїв та ін.), батьків і "консультанта" (педагогічні працівники, шкільні психологи, соціальні педагоги, методисти з професійної орієнтації).

Для "клієнтів" означений контент може бути подано двома блоками: інформаційним (перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у ВНЗ; перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка у професійних ліцеях; профорієнтаційний словник-довідник термінів; довідники ВНЗ України, ВНЗ за кордоном, Державної служби зайнятості України; професіограми і психограми професій те тільки сучасних професій, а тих, які затребувані на ринку праці відповідного регіону тощо) і рефлексивним (інтерактивні профорієнтаційні тести (з попередженням про небезпеку прийняття рішення без консультації фахівця); алгоритм побудови професійного плану; принципи побудови професійної кар'єри; правила організації власної життєдіяльності з метою досягнення життєвого і професійного успіху тощо).

Для "батьків" може бути висвітлено зв'язок індивідуально-психологічних особливостей дитини та вибору майбутньої професії; розглянуто типові помилки професійного самовизначення та їх наслідки; питання професійної придатності особистості (вимоги професії до людини, протипоказання до

вибору професій, відповідність змісту і умов праці фізичним, соціальним та розумовим можливостям, шляхи зміцнення здоров'я); аспекти спілкування, його особливості, функції і засоби; правила вирішення конфліктів; подано інформацію про систему професійної освіти в Україні, рівні і форми освіти; висвітлено сучасний стан та перспективи розвитку ринку праці (особливо відповідного регіону), питання престижу та попиту на професії; окремі аспекти Трудового законодавства України та системи соціальних гарантій особистості, тощо.

Для “консультанта” може бути відображена нормативна база, основні елементи оснащення профконсультативного кабінету, принципи побудови його функціонування, особливості профорієнтації в процесі допрофільної підготовки та профільного навчання, розкрито профорієнтаційну складову діяльності психологічної служби України, тощо.

Висновки

Необхідно зазначити, діяльність освітніх округів забезпечує акумуляцію організаційних, кадрових, навчально-методичних, матеріально-технічних та фінансових ресурсів, що дозволяє сформуванню цілісної самодостатньої освітньої системи, визначальним елементом якої постає дієва професійна орієнтація учнівської молоді.

Функціонування в освітньому окрузі ресурсного центру професійної орієнтації створює сприятливі умови для професійного самовизначення учнівської молоді, дозволяє скоординувати профорієнтаційну роботу педагогічних колективів, батьків, громадськості та налагодити співпрацю з психологічною службою і Державною службою зайнятості України.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховний процес в досягнутих глибинах // Шкільний світ (спецвипуск), № 5 (685), березень 2014. – 42 с.
2. Гуцан Л.А. Особливості організації профільного навчання і професійної підготовки учнівської молоді в умовах освітнього округу/ Л. А Гуцан // Матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2013 рік / [За ред. О. В. Сухомлинської, І. Д. Бега, Г. П. Пустовіта, О. В. Мельника ; літ. ред. І. П. Білоцерківець]. – Івано-Франківськ: НАІР, 2014. – Вип. 4. – С.338 – 342.
3. Мельник О. В. Післяіндустріальний світ: нові виклики до професійної орієнтації дітей та учнівської молоді /О. В. Мельник // Педагогіка і психологія. – 2014. – № 1. – 24–31
4. Положення про кабінет професійної орієнтації учнів у загальноосвітній школі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://te.zavantag.com/docs/350/index-38239.html>
5. Синявський В. Кабінет професійної орієнтації в школі : мет. рек. / В. В. Синявський / К. : Київський міський центр зайнятості, 2004. – 32 с.

Мошко Л.А.

Київський механіко-технологічний коледж, м. Київ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ТРУДОВОЇ АКТИВНОСТІ ЛЮДЕЙ